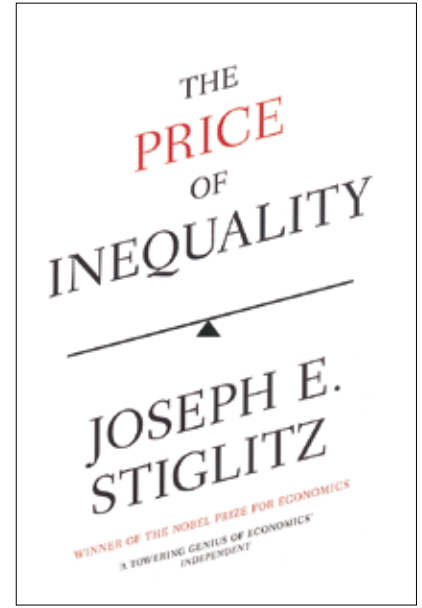

Joseph E. Stiglitz:

The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future

New York: W.W. Norton, 2012, 449 s.

Ilpo Suoniemi
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
ilpo.suoniemi@labour.fi

Taloustieteestä ei löydy aluetta, johon New Yorkin Columbian yliopiston professori ja vuoden 2001 talousnobelisti Joseph Stiglitz ei olisi jättänyt jälkeään. Tämä kirja kasvoi artikkelista "Of the 1 %, for the 1 %, by the 1 %" (Stiglitz 2011), josta Wall Streetin valtaajat saivat iskulauseensa "We are the 99 percent".

Yhdysvaltojen talous on sairas. Huikeat tuloerot ovat syöpä, joka kalvaa taloutta, politiikkaa ja yhteiskunnan rakenteita. Stiglitz osoittaa mittavalla todistusaineistolla, miten eriarvoisuus on viime vuosikymmeninä kasvanut kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla mitattuna alkaen sen materiaalisesta perustasta, tuloista ja varallisuudesta jatkuen aina koulutukseen, työoloihin ja hyvinvointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja päätyen terveyden kautta elin-aikaan.

Mediaanitalouden reaalitytulot ovat kasvaneet neljässä vuosikymmenessä vain naisten lisääntyneen työnteon ansiosta; miesten palkat ovat polkeneet paikoillaan. Useimmat ovat jääneet paitsi talouskasvusta samalla, kun tulojakauman ylin tuhannesosa sai kasvusta (1979–2005) neljä kertaa sen minkä alin 90 prosenttia. Lisäksi lähtökohtien tasai-

suus ja sosiaalinen liikkuvuus on vähäisempää kuin monessa Euroopan maassa. Amerikkalainen unelma osoittautui uneksi.

Kansa jakautuu kahtia ja eliitti elää omassa maailmassaan. Epäoikeudenmukaisuus, joka myös tiedostetaan yhä laajemmin, murentaa moraalialia ja heijastuu työhyvinvointiin, työn tuottavuuteen, luottamukseen lakiin ja sosiaaliseen pääomaan ollen talouskasvun jarruna.¹ Ihmiset kokevat pelin epäreiluksi, vieraantuvat ja passivoituvat.

Stiglitz selittää, mistä eriarvoisuuden kasvu johtuu. Huipputulot eivät ole palkkio korkeasta tuottavuudesta vaan seurausta kekulikonstein harjoitetusta (usein muiden tuottaman) ylijäämän tavoittelusta (rent-seeking). Tämä toteutuu monopolivoitoina, luonnonvarojen ja oikeuksien luovutuksina, julkisen toiminnan yksityistämisenä ja seurauksena lainsäädännöstä, joka mahdollistaa yritysten huonon hallintotavan ja johdon kohtuuttomat palkkiot.

¹ Tämä pätee, vaikka kasvua arvioitaisiin bruttokansantuotteella, mittarilla, joka on Stiglitzin mielestä harhainen. Sen parannuksista ks. ns. Sarkozyn komissio eli Stiglitz et al. (2009).

Lisäksi suuria voittoja on tehty huomioimatta negatiivisia ulkoisvaikutuksia, kun yksityinen tuottaja on välttynyt maksamasta yhteiskunnallisia kustannuksiaan. Tästä ovat esimerkkeinä lääke-, energia- ja kaivannaisteollisuus sekä kaikkein tärkeimpänä rahoitussektori, jota ja jonka valvonnasta vastaavia ryöpytetään ansaitusti koko kirjan mitalta. Rahaa on ansiotta (ja ilman tuottavuutta) kupattu enemmistöltä talouden eliitille. Keskiluokka on näivettynyt, kun ammattiliittojen asemaa on heikennetty, ja köyhät ovat joutuneet syrjinnän ja kyseenalaisten liiketoimien kuten kieron saalistusluotonannon ja koronkiskonnin armoille. Erityisesti pankkien toiminta oli osoitus todellisesta moraalin kadosta.

Stiglitz käyttää taitavasti modernin taloustieteen valtavirran oivalluksia ja tutkimustuloksia, jotka haastavat markkinauskoisten luutuneet ennakkokäsitykset ja -luulot. Merkittävin osa hänen tutkimustyötään onkin käsitellyt sitä, miten epätäydellinen ja -symmetrinen informaatio johtaa olennaisiin muutoksiin täydellisen kilpailun mallin johtopäätöksissä ja miten julkiselle vallalle aukeaa mahdollisuuksia tilanteen korjaamiseksi

sekä talouden tehokkuuden että ennen kaikkea tulonjaon kannalta edulliseen suuntaan.

Poliittisen taloustieteen rehabilitointi

Miten tähän tilaan on demokratiassa voitu päätyä? Poliitikassa on aina valintoja, joilla on seurauksia tulonjaolle. Kysymys on siitä, kuka poimii mieleisensä vaihtoehdot. Keskeisessä roolissa on ollut suora vaikuttaminen politiikkaan ja mielipiteisiin rahoituksen, asenteiden, ennakkokäsitysten muokkauksen ja propagandan avulla. Samalla on huolehdittu, että elinkeinoelämän edustajat ovat suorassa yhteydessä päättäjiin ja usein itse päättäjinä (pyöröovipolitiikka). Kuulostaa tutulta.

Viimeaikaista talouskehitystä ja -keskustelua kuvatessaan Stiglitz tuo voimakkaasti esiin politiikan ja median hallinnan roolin. Kirjan suurin ansio on poliittisen taloustieteen palauttaminen oppiaineen keskiöön. Samalla hän mulistaa koko keskustelun lähtökohdat. Tämä on hyödyllistä luettavaa niille, jotka ovat pitäneet taloustiedettä puhtaasti teknisiä kysymyksiä ja työkalujen valintaa arvioivana insinööritieteenä.

Keskustelutilanne voidaan pelkistää ajatussuuntien väliseksi taistoksi, jossa toisella puolella on markkinauskoisten oikeisto, joka tahtoo minimoida valtion roolin. Kampppilua käydään kolmella tantereella: lainsäädännön lobbauksessa ja tuomioistuimien oikeustaistoissa; valtion budjettipolitiikassa sekä raha- ja makropolitikan valinnoissa. Näillä tante-reilla eliitin ajaman rahavallan eduilla ja näkemyksillä on ollut yliote, jolla tulonjako on vääristetty entisestään.

Mutta tuloerojen ja eliitin vaikutusvalan kasvun noidankehä voidaan murtaa ja Stiglitz katsoo optimistisesti eteenpäin. Tuloerojen ja eriarvoisuuden kasvu ei ole luonnonlaki. Eri maiden vertailu osoittaa tämän. Markkinat eivät toimi tyhjiössä. Niitä voidaan suitsia sääntelyllä, kilpailu- ja muulla elinkeinopoliti-

kalla. Lisäksi lopputulosta voidaan muovata tulonsiirroin ja progressiivisella verotuksella. Yhdysvalloissa ja Suomesakin huipputulojen rajaveroasteet ovat olleet jopa alle sen, mitä ne ovat tavallisella palkansaajalla. Myös globalisaation haittoja voidaan hillitä nykyistä paremmin ja muovata tuloksia palkansaajia hyödyttävään suuntaan.

Tantereista tutuin on talouspolitiikka. Koska rahapolitiikka ei ole enää kansallinen urheilulaji, tarkastelen vain budjetti- ja finanssipolitiikan suunnasta käytävää kamppailua.² Nykyinen taloustaantuma edellyttää suunnan muutosta. Koska ylimmät tulot ovat suurelta osin seurausta ylijäämän tavoittelusta, on niiden verottaminen ensinnäkin suotavaa ja haittaveroksi tulkittuna jopa talouskasvua edistävää. Lisäksi verotuksen progressiivisuuden lisääminen ei pelkästään kavenna tuloeroja ja piristä talouden toimintaa vaan automaattisten vakauttajien³ vahvistuessa myös vakauttaa taloutta. Vajaakysynnän oloissa tarjontapuolen toimet eivät riitä.

Nykytilanteessa tasapainoisen budjetin kerroin on jakaumavaikutusten suhteen hyvin suunnitelluin toimin paljon yli ykkösen. Tästä syystä samanaikainen verotuksen ja julkisten menojen, erityisesti investointien, lisäys johtaa Stiglitzin mukaan sekä talouden piristymiseen että julkisen vajeen supistumiseen. Se, kumpaa näistä enemmän halutaan, vaikuttaa politiikan painotuksen valintaan. Muodikas vyönkiristyspolitiikka on sitä vastoin taloudelle suonenuisku, joka pikemminkin viivästyttää toipumista ja voi jopa koitua potilaan (Espanja, Kreikka)

² Fedin (Yhdysvaltain keskuspankin) ja EKP:n harjoittaman rahapolitiikan arviointi on herkullista luettavaa, mutta pankkeja ja eliittiä suosivan ja työllisyyttä kurittavan politiikan paljastaminen on osin tuttua aiemmasta (Stiglitz 2010).

³ Progressiivinen verotus vakauttaa taloutta automaattisesti, koska tulotason kasvun hidastuessa taantumassa verojen kasvu hidastuu suhteessa vähemmän ja tekee siten menojen ja kokonaiskysynnän hidastumisesta maltillisempaa. Vastaavasti noususuhdanteessa automaattinen vakautus hillitsee menojen ja kokonaiskysynnän kasvua.

kohtaloksi. Julkisten menojen lisäys sitä vastoin synnyttää luottamusta ja imee vanaveiteensä yksityisiä investointeja. Lisäksi tulonsiirroista huolehtiminen tukee tulonmuodostusta ja hillitsee palkanlennuspaineita.

Kirjan lopussa on selkeä uudistusohjelma, johon sisältyy kilpailulainsäädännön ja markkinoiden sääntelyn vahvistaminen, verouudistus sekä sosiaalisten ohjelmien ja aktiivisen työmarkkinapolitiikan vahvistaminen. Useilla uudistuksilla on enemmistön tuki mielipidetiedusteluissa, mutta eliitin keskuudessa tällaiset ehdotukset ovat nostattaneet ylenkatsetta ja jopa raivoa.

Eniten uudistustarpeessa on poliittinen päätöksenteko. Stiglitz uskoo nuorten liikehinnan nostavan esiin demokraatialiikkeen, joka voi muuttaa maailmaa vaatimalla kansalaisyhteiskuntaan perustuvaa todellista demokratiaa nykyisen plutokratiaan perustuvan vallanjaon tilalle. Vaatimus on kohtuullinen, mutta se voi olla liikaa.

Vaikka osa kirjasta käsittelee ongelmia, jotka eivät ole vielä Suomessa yhtä räikeitä kuin Yhdysvalloissa, antaisi sen huolellinen lukeminen hyvät eväät sekä Suomen julkisen talouden tasapainottamispyrkimyksille että nyt taas ajankohtaiselle kilpailukykyohjelmalle. Esitettyjen argumenttien ja kirjallisuusviittausten voima on mykistävää. Kirja on poikkeuksellisen selkeästi ja huolellisesti kirjoitettu ja toimitettu, eikä sen sanomaa voi ymmärtää väärin, ellei palkkaus sitä edellytä. ■

KIRJALLISUUS

Stiglitz, J.E. (2010), *Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the Global Economy*, New York: W.W. Norton.
Stiglitz, J.E. (2011), *Of the 1 %, for the 1 %, by the 1 %*, Vanity Fair, May.
www.vanityfair.com/magazine
Stiglitz, J.E. & Sen, A. & Fitoussi, J.-P. (2009), *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.
www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf (siteerattu 26.11.2012).